

Pieter Aerts : Weinig geschreeuw en veel wol

Bespreking van het werk van zijn vriend en dichter

Ward Ruyslinck, 1961

In het circus vergapen de liefhebbers van het beestenspel zich aan de knievalletjes van de schimmels, het drafje van de kittige pony's met de kleurige fiocchi, de sprongen van de leeuwen en tijgers door vlamme hoepels en het onvermijdelijke zeehondennummertje, maar geen mens schenkt veel aandacht aan de stille bleke manegejongen op de achtergrond die wel bij het circus hoort, doch niet bij het oogverblindende 'schouwspel'. Dat is ook zo in de poëzie. Een van de stille, bleke manegejongens van de hedendaagse Vlaamse poëzie is Pieter Aerts, die met de drie verzenbundels, die hij sedert 1952 liet verschijnen, geen applausmuren heeft doorbroken. Toch is men geneigd te denken, dat het beestenspel zonder hem niet zou kunnen doorgaan. Het publiek vergaapt zich niet aan hem, omdat het hem niet 'ziet'. Het ziet hem niet, omdat hij geen tricot of temmerskostuum aanheeft, omdat hij niet in een narrenpak de arena inbuitelt. Hij is geen 'show-off man', maar een poëtisch weekdier dat binnen zijn gesloten schalen zijn ontroeringen tot zuivere ronde pareltjes glazuurt. Een van onze bekende critici noemde hem 'een jongen die charmante verzen schrijft'. Er is geen twijfel mogelijk: wanneer men met betrekking tot de moderne poëzie een kwalificatie als 'charmant' gebruikt, dan is dit bedoeld als een beleefd scheldwoord; het heeft ongeveer dezelfde eufemistische gevoelswaarde als 'braafjes'. Nu is het waar dat Aerts' poëzie statisch is, dat zij haast nergens uit de band springt en geen Prometheuscomplexen cultiveert, maar aan de andere kant zou het getuigen van een ontstellend gebrek aan onderscheidingsvermogen, wanneer men zich bijvoorbeeld van een gedicht als 'Epische Suite' uit zijn eerste plaquette *Introitus* (1952) zou willen afmaken met het etiket 'charmant', al was het dan ook om een paar (misschien wel wat te filmische) versregels als deze :

De maagd schuift langs haar heer voorbij.
De vlam stijgt hoger in de haarden.

waarin, door een schijnbaar toevallige beeldsynchronisatie, een intense emotionele spanning ontstaat die ook door de 'charmante' criticus als hoog poëtisch voltage moet worden herkend.

In zijn geheel is *Introitus* echter het product van een groeicrisis en dat verklaart misschien waarom er, naast enkele bezielde en persoonlijke, ook heel wat minder overtuigende en zelfs banale verzen in dit bundeltje voorkomen. Toch schijnt een Spielerei als *Mezadja*, die de onmiskenbare invloed van Van Ostaijen verraadt, er op te wijzen dat Aerts zich voelde aangetrokken tot de experimentele voorhoede, in het bijzonder tot de jonge 'Tijd en Mens'-groep. Sommige van de gedichten, die hij voordien reeds in tijdschriften publiceerde, bevestigen overigens die indruk.

Wanneer in 1956, vier jaar na *Introitus*, *De ogen van de zomer* verschijnt, blijkt hieruit nochtans zeer duidelijk dat het engagement hem heeft afgeschrikt. Waarschijnlijk heeft het geschreeuw en de brandie van de tweede experimentele generatie, die ondertussen geboren werd, de stille bleke manegejongen een beetje huiverig gemaakt. Hij nam het moedige besluit in de schaduw te blijven en zijn schuchtere persoonlijkheid niet op te offeren aan de nieuwe

poëtische Moloch. Dit isolement zou hem niet vernietigen, integendeel; er zijn planten die licht, andere die schaduw nodig hebben om te groeien, en Pieter Aerts behoort tot deze laatste categorie. In *De ogen van de zomer* is hij op zeer persoonlijke wijze zijn groeicrisis te boven gekomen. Zijn nieuwe poëzie is geëvolueerd tot een soort compromis tussen de belijdenispoëzie van *Introïtus* en de magische woordkunst van de atonalen. Het belijdeniskarakter spreekt onder meer voldoende uit het leidmotief dat de twee deeltjes van de bundel, *Het Huis* en *Het Landschap*, in elkaar doet overstromen: de onmacht om boven de lichamelijke liedesbelevens uit te stijgen en het daaruit voortspruitende gevoel van beperktheid en eenzaamheid. Eenzaamheid die direct wordt uitgesproken in de slotverzen van het initiale gedicht:

Mijn hart wordt een vogel,
naamloos en geruisloos
stijgend tussen eenzamen.

en elders, indirect, in het symbool 'eiland':

Je levend spiegelbeeld
bleef als een eiland

In schaduweilanden drinken

De vogel in bovenstaand citaat is, zoals in de meeste andere gedichten van Pieter Aerts, een soort tegen-symbool, zinnebeeld van het evasieve verlangen van *De modderen man*: onthechtingsdroom, bevrijdingsdrang uit de menselijke beperktheid en eenzaamheid. In sommige verzen, stralend van binnen uit, schijn de dichter 'het bergmeer' nabij te komen. Zo bijvoorbeeld in :

Stil en stiller in
het bos gaan struiken
open voor het zilveren licht.

Wekt het volume van deze poëzie misschien herinneringen aan Van de Woestijne, het timbre echter doet herhaaldelijk denken aan Hans Lodeizen, het lyrische koppelteken tussen de orfische en de atonale generatie. Van epigonisme is ondertussen geen sprake; de affiniteit tussen de dichters van *Het innerlijk behang* en *De ogen van de zomer* is duidelijk aanwijsbaar en manifesteert zich overigens, zij het latent en embryonair, reeds in Aerts' 'Jünglingsgesänge'.

De 'zomer', symbool van het zintuiglijke levensfeest, wordt met nieuwe imponderabilia, maar met de oude sleutelwoorden en -beelden doorleefd in *De stilte van de zon*, Aerts' jongste bundel, die einde 1960 en dus weer na vier jaar zwijgend honigzuigen verscheen. De vogels ('Wij waren nooit zo vreemd, lijk vogels uit andere landen gekomen'; 'Zij heeft het licht lief en de vogels') en het eiland ('De vijver in mij blijft op schoonheid wachten en een eiland in de zon') duiken opnieuw op, als de verlengstukken van de oude onthechtingsdroom, maar het dominerende verlangen is buiten het woordverband en de beelden om gekristalliseerd tot existentiële zelfbevestiging in de totale overgave, niet langer aan het erotisch sentiment, maar aan het object van het erotisch sentiment: de vrouw. Deze is, in tweevoudige betekenis, een

liefdesrecipiënt geworden : absorberend en bevrijdend. Dit komt het sterkst naar voren in het titelgedicht 'Sneeuw' :

Ergens worden je ogen
ontdekt
en door sneeuw bewogen.

In het ijskoude vocht
ben jij de roos.
In jou word ik
het wonder.

Bewaar van vroeger
en van ieder zeldzaam
ogenblik de stilte
van de zon.

Of pregnanter misschien nog in de volgende twee verrukkelijke strofen uit het deeltje 'Zomer in Limburg' :

Gij glimlacht en nadert,
nederstrijkend
onder de vleugels
van de nacht.

Wacht, word groot
en open het leven.

De stilte van de zon is voorzeker geen hallucinerende bijdrage tot de moderne poëzie, maar wel het bescheiden getuigenis van een eerlijk, zelfstandig zoekend en purend jong dichter, die ongestoord zijn weg is gegaan door liet experimentele kluwen en tegenover de apodictische uitspraken van de profeten van zijn generatie moedig zijn eigen poëtische integriteit is blijven verdedigen. Ik ben er overigens stellig van overtuigd, dat de stille bleke manegejongen ooit nog wel de kans zal krijgen om in het volle floodlight van de arena te verschijnen. Immers, in het aprilnummer 1960 van *De Kunst-Meridiaan* constateerde de experimentele regisseur Jan Walravens onomwonden: 'Maar dat rechts en links een vernieuwde belangstelling voor Herwig Hensen waar te nemen valt, en dan hoofdzakelijk of bijna uitsluitend voor de problematiek die hij aanvoert, wijst er op dat de zuiver filosofische inhoud opnieuw zijn rechten aan het opeisen is in de Vlaamse poëzie. De waarachtige poëzie zal dan gebracht worden door hem, die inhoud en vorm alweer zal laten samenvallen in de zinvolle schoonheid van het gedicht.' Waarvan akte. Een dergelijke normatieve verschuiving is inderdaad niet alleen denkbaar, maar zelfs waarschijnlijk. Dat men Pieter Aerts van deze nieuwe conjunctuur niet zal kunnen uitsluiten ligt naar mijn mening voor de hand : bij hem vallen inhoud en vorm samen in de zinvolle schoonheid van het gedicht en misschien mogen wij dus, steunend op de clairvoyance van Jan Walravens, zijn plaquette *De stilte van de zon* beschouwen als een voorproefje van de 'waarachtige poëzie' van morgen.

Ward Ruyslinck